

ARGUVAN YÖRESİNDEKİ KADIN AĞZI DÖRT TÜRKÜNÜN MÜZİKAL AÇIDAN İNCELENMESİ

MUSICAL ANALYSIS OF FOUR FOLK SONGS IN WOMEN'S DIALECT IN ARGUVAN REGION

Yasemin YURDUŞEN ÇANAĞCI* -Sertan DEMİR*

ÖZ: Anadolu'daki kültürel zenginliklerin kuşaktan kuşağa aktarımı hususunda önemli paylardan birini kuşkusuz halk türküleri oluşturmuştur. Halk türküleri, toplumun duygu ve düşüncelerine tercüman olması sebebiyle önemli bir misyon edinmiş ve halk tarafından benimsenmiştir. Yöreye uygun ağız ve icra teknikleriyle birlikte kendine özgü bir yapı sergileyen, aynı zamanda araştırmanın temel yapısını da oluşturan Arguvan ilçesi, halk türkülerinin önemli merkezlerinden biri konumundadır. Bu çalışmada, geçmişin kültürel ve müzikal miraslarını içinde barındıran Arguvan yöresinin tarihine, müzik kültürüne, ağız ve kadın ağızı türküleri kavramına yer verilmiştir. Kadın kimliği özelinde kadının yöre müziğindeki yeri ve önemine değinilmiş, Arguvan'da mevcut kadın ağızı türkülerinin az olduğu tespiti ve bunun nedenleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Arguvan yöresinde yer alan türkülerin sözel unsurları baz alınarak kadın ağızına yönelik türküler irdelenmiş, betimsel tarama modeli kullanılmış, içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda TRT repertuarı ve TRT repertuar dışında yer alan toplam 71 adet Arguvan kırık hava türküleri tespit edilmiş, cinsiyete dayalı kimlik özelinde ve oransal dağılımlarıyla birlikte tabloleştirilerek sunulmuştur. İcra edilen kadın ağızı türkülerinin yörede az oluşundan bahsedilmiş ve "Sabah Olur Oğlan Gider İşine", "Ağlamadık Günüm Var Mı", "Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar" ve "Yayladan Gel" adlı dört türkü, kadın ağızı türküsü özelinde müzikal açıdan detaylandırılmış ve tabloleştirilerek sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Arguvan, Türkü, Ağız, Türkülerde Cinsiyet, Kadın Ağızı Türküleri.

ABSTRACT: It is an undeniable fact that folk songs play a crucial role in the transmission of the cultural wealth of Anatolia from generation to generation. Being various interpretations of feelings and thoughts of the society, these songs undertake a vital mission and have largely been appreciated by public. Having a unique texture with its dialect and performance techniques exclusive to the area, Arguvan region, which constitutes the basic structure of this research, is one of the prominent centers of folk songs. The scope of this study covers the history of Arguvan region which conveys the cultural and musical heritage of the past, the current musical culture, the dialect and the concept of folk songs performed in women's dialect. In this research, the status and significance of women in local music with particular emphasis on women's identity

* Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı Doktora Programı Öğrencisi/Sakarya-yasemin.canakci@ogr.sakarya.edu.tr (Orcid: 0000-0002-3842-0495)

* Prof. Dr.-Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Ses Eğitimi Bölümü/Sakarya-sdemir@sakarya.edu.tr (Orcid: 0000-0002-5062-5266)

This article was checked by Turnitin.

was indicated. It was revealed that there are very few folk songs performed in women's dialect in Arguvan and the reasons behind this were aimed to be found out. In this frame of work, based on the verbal elements of folk songs in Arguvan region, folk songs performed in women's dialect were analyzed by using a descriptive survey model and the content analysis method. In this respect, a total of 71 Arguvan metered folk songs (kırık hava türküler) folk songs both in and out of the TRT repertoire were identified, tabulated and presented based on gender and proportional distribution. The scarcity of women's folk songs in the region was identified and four folk songs named as "Sabah Olur Oğlan Gider İşine", "Ağlamadık Günüm Var Mı", "Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar" and "Yayladan Gel" were examined and tabulated in terms of folk songs performed in women's dialect as well as in musical aspect.

Keywords: Arguvan, Turkish, Dialect, Gender in Folk Songs, Folk Songs Performed in Women's Dialect.

Giriş

Geçmişten günümüze insanoğlu yaşadığı süreçleri gerek duygusuyla gerek tepkisiyle bazen dolaylı bazen de doğrudan hisleriyle ifade etmiştir. Bu ifade biçimlerinin halk tarafından kültürümüzün en önemli yapı taşı olarak düşünülen türkülerde görebilmek mümkündür. Yüzyıllardır türküler, toplumun aynası olmuş, halkın ortak duygu ve düşüncesini, yaşam tarzını kültürel motiflerle bezeyip sözel bağlamda şekillenmiş, ezgisel yapıyla harmanlamış ve kuşaktan kuşağa aktarılmış kültürel bir yapıdır.

Mevcut sosyokültürel dinamikleriyle birlikte var olan geleneksel kültürlerini, oluşan türkülerini, kuşaktan kuşağa aktaran yörelerden birisi ise kuşkusuz Arguvan ilçesidir. Malatya ilinin önemli ilçelerinden biri olan Arguvan, kültürel anlamda olduğu gibi müzikal açıdan da diğer yörelere nazaran bilinen, konuya dair oldukça yoğun çalışmalar yapılmış ve araştırmalara konu olmuş bir ilçedir. Yöre her ne kadar kültürüyle ve müziğiyle mühim bir yere sahipse de türkülerindeki sözel unsur değerlendirildiğinde bireysel ve toplumsal cinsiyete dayalı bir atmosferle sunulduğunu ve bu türkülerin çoğunlukla erkek hegemonyasına dayalı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu doğrultuda mevcut çalışma içerisinde sırasıyla;

Arguvan yöresinin geleneksel müzik kültüründen bahsedilecektir.

Ağız kavramı, Arguvan müzik kültürü örneğinde kadın ağız olarak incelenecektir.

Arguvan yöresinde kadın ağız türkülerinden "Sabah Olur Oğlan Gider İşine", "Ağlamadık Günüm Var Mı", "Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar", "Yayladan Gel" adlı kadına yönelik dört türkü incelenecek, müzikal açıdan analizi yapılacak ve tablolaştırılarak sunulacaktır.

Bu çalışmada geleneksel kültür yapısıyla ve müzikal unsuruyla birçok araştırmacının büyütecinde yer alan ve konuya dair oldukça yoğun araştırmalar yapılmış olan Arguvan yöresinin müzikal sahası değerlendirilmiş, erkek kimliğine yönelik eserlerin yoğun, kadın kimliğine yönelik eserlerin ise az olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu minvalde

yörede az olan kadın ağzı türkülerinin müzikal açıdan incelenmesi hedeflenmiş, şu sorulara cevap aranmıştır;

Arguvan türkülerinin müzikal kimliği daha çok kadına mı yoksa erkeğe mi yöneliktir?

Kadın ağzı türkülerin Arguvan türkülerinde yeri var mıdır? Varsa ne düzeydedir?

Arguvan yöresindeki kadın kimliğinin Arguvan türkülerine yansması ne düzeydedir?

Arguvan yöresine ait TRT ve TRT dışı repertuvar olarak belirlenmiş kırık hava özelindeki türkülerde kadın ağzına yönelik türküler var mı varsa ne boyuttadır?

İncelenen dört Arguvan kadın ağzı türkülerinde hangi sözcükler ağırlıklı olarak kullanılmıştır?

Arguvan yöresi özelinde kültürel, edebi ve müzikal gibi birçok yönde literatür çalışması yapılmış ve bu alanda tez, makale, kitap v.b. akademik çalışmaların yoğun olduğu görülmüştür. Fakat yörede kadın ağzı türkülerine dair herhangi bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Araştırma, bu alandaki eksikliğin giderilmesi hususunda önemlidir.

Bu çalışma, Malatya, Arguvan ilçesi sınırları içerisinde yapılmıştır. Arguvan yöresi kırık hava türkülleri TRT repertuarı ile “*Arguvan Ezgileri 1*” ve “*Arguvan Ezgileri 2*” adlı kitaplarda yer alan, ayrıca 1970’li yılların sonlarında Âşık Çoban’ın seslendirdiği ve kaynak kişi Arapgirli Berber Süleyman olarak tespit edilen “Yayladan Gel” türküsü, TRT dışı Arguvan kırık hava türkülleri repertuarı özelinde kadın ağzı türkülleri olarak değerlendirilmiş “Sabah Olur Oğlan Gider İşine”, “Ağlamadık Günüm Var Mı”, “Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar” ve “Yayladan Gel” adlı dört kadın ağzı türküsüyle sınırlandırılmıştır.

Nitel araştırma yöntemi uygulanan çalışmada, betimsel tarama modeli kullanılmış, bilgilere içerik analizi yöntemiyle ulaşılmıştır

Arguvan yöresi kadın ağzı türkülleri bu çalışmanın evrenini, örneklemi ise Arguvan yöresindeki kadın ağzı türküllerine yönelik seçilen “Sabah Olur Oğlan Gider İşine”, “Ağlamadık Günüm Var Mı”, “Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar” ve “Yayladan Gel” adlı yaklaşık dört kadın ağzı türküsü oluşturmaktadır. Yapılan çalışmanın hedefine uygun olduğu düşünülen, akademik makaleler, tezler ve kitaplar içerik analizi metoduyla değerlendirilmiş, konuya dair literatür tarama yapılmıştır.

Arguvan Müzik Kültürü

Türk Halk Müziği, yöresel üslup ve tavırları, bölgede yer alan yerel ağız ve makamları, çalgı çeşitliliğini, ses aralığı ve genişliği gibi özellikleri bünyesinde barındırmakta, yörelerde meydana gelen müzikal unsurlar, kültür içerisinde hayat bularak devamlılığını sağlamaktadır. Bu özellikleri müzik kültüründe yaşatan önemli merkezlerden biri ise Arguvan ilçesidir.

Yöredeki müziğin inançsal yahut inanç dışı olarak yayılım gösterdiği görülmektedir. Sergilenen bu yayılımlarla birlikte oluşan ritüele bağlı ya da ritüel dışı yerel üsluplar, kaynak kişinin ezgisel yapısı, ritmik unsuru ve eserdeki çalım teknikleri gibi kavramlar olduğu görülmektedir. Bunlara etki eden önemli nokta ise makam kavramıdır. Makam Arguvan'da içeri ve dışarı makamı olarak gruplandırılmıştır. İçeri makamında cem ibadeti esnasında seslendirilen semah, mihraçlama, mersiye, duvaz-ı imam, deyiş, tevhid, gibi inançsal formlardır. Dışarı makamı ise, uzun hava, kırık hava, türkü, ağıt v.b. inanç dışı formları kapsamaktadır (Dağdeviren, 2021: 87). Yörede bahsedilen makamlar özelinde adlandırılan eserler, ses sahaları ve diziler açısından değerlendirildiğinde genellikle aynı özellikleri taşıdıkları görülmektedir. Yani yöredeki içeri ve dışarı makamlarda yoğun olarak Uşşak, Hüseyini ve Karcıgar dizilerinin icra edildiğini ve ağırlıklı olarak 5 perdeli ses sahası içerisinde yer aldığını örneklerle görebilmek mümkündür. Ayrıca dışarı makamı türkülerindeki Hicaz dizisinde de aynı ses sahaları mevcuttur (Eroğlu, 2011: 4-32). Düzenli ve karma ritimli ezgilere sahip olan Arguvan yöresinde, 2 zamanlıdan başlayarak 19 zamanlıya kadar eserler görülmektedir. Genellikle 7 ilâ 11'li hece ölçüsü kalıbı kullanılmaktadır (Mutlu, 2011: 26). Düzenli ve karma ritimli ezgilerde ağırlıklı olarak "ölem, adam aman, ah aman, oy..." gibi terennümler ilave edilmekte, ayrıca yörede yaygın olarak kullanılan "yaradana kurban olam, suna boylum ağlama, ben ölürüm ağlama, cananım benim..." gibi kalıp melodiler de ezgilerde ifade edilmektedir (Eroğlu, 2011: 32). Görüldüğü gibi yörenin, yerel söyleyiş biçimi ve ağız özelliği gösteren ezgileri bulunmakta ve bu özellik de "Arguvan ağız" olarak tanımlanmaktadır. Arguvan ağızındaki söyleyiş biçimi ağırlıklı olarak resitatif üslupta yorumlanmaktadır. Konuşur gibi olan bu üslup, çoğunlukla yörenin uzun havalarında görülmektedir. Arguvan ağızından bahsetmişken ağız kavramına değinmek yerinde olacaktır.

Türk Halk Müziğinde Ağız Kavramı

Yirminci yüzyıldan başlayarak günümüze kadar sadeleşerek gelen ve resmi dil olarak kabul edilen Türkiye Türkçesi, Türkiye'de konuşulan bir lehçedir. Her ne kadar bu lehçe ülkede kullanılsa da ağız, şive ve lehçe kavramları sıkça karıştırılmakta ve genellikle dilin ağız özellikleri ön planda tutulmaktadır. Lehçe'nin tanımını Özmen (2016: 66) çalışmasında, "Bir dilin tarihsel, bölgesel, siyasal sebeplerden dolayı ses, yapı ve söz dizimi özellikleriyle ayrılan kolu, diyalekt." olarak dile getirmiştir. Şive ile ilgili Kuzlu (1999: 5) "Bir dilin bilinen tarihi seyri içinde ayrılmış olup bazı ses ve şekil ayrılıkları gösteren kolları, bir kavmin ayrı kabilelerinin birbirinden farklı konuşmalarıdır." diyerek, Muharrem Ergin'in şive ile ilgili tanımına çalışmasında yer vermiştir. Ağız konusuna dair Demir (2002: 105) çalışmasında, "Bir dilin bir şive içinde mevcut olan ve söyleyiş farklarına dayanan küçük kollara, bir memleketin çeşitli bölge ve şehirlerinin kelimeleri söyleyiş bakımından birbirinden ayrı olan konuşmalarına verdiğimiz addır." ifadesinde bulunmuştur. Ağız kavramını müzikal açıdan tanımlayan Mak ise (2020: 19) çalışmasında "Ağız, müzikte karakteristik bir

ezgi, söyleyiş biçimini vurgularken, bir yandan da aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dilini vurgulamak için kullanılır.” olduğunu dile getirmiştir. Güneş de (2022: 49) çalışmasında müzikal açıdan ağız kavramını değerlendirmiş, “Müzik alanında ağız, dilin en küçük birimidir ve kullanım bakımından (bölge-köy-kasaba-ilçe-ortak coğrafya vs.) vokal icra özelliklerinin temelini oluşturur” şeklinde açıklamada bulunmuştur. Bu değerlendirmeler sonucunda T.H.M’deki ağız kavramı, yöreden yöreye, köyden aşirete değişiklik göstermekte, dilin zenginliği olan bu farklılıklar aynı zamanda müziğin ana enstrümanını da oluşturmaktadır.

Ağız kavramı konusu ile ilgili dilbilimciler, halkbilimciler, folklorcular, edebiyatçılar gerekli tanımlamalarda bulunmuşlardır. Bunun dışında söyleyiş şeklini kategorize etmek için kullanılan, halk ağzı, erkek ağzı, kadın ağzı, çocuk ağzı gibi gruplandırılmış söyleyiş biçimleri de kullanılmaktadır. Bu söyleyişler ezginin kim tarafından ve nasıl bir duyguyla seslendirildiğini ifade etmektedir. Kategorize edilmiş icra biçimlerinden biri olan Kadın Ağzı Türküleri, çalışmada Arguvan yöresine ait dört türkü olarak müzikal açıdan incelenmiştir. Ama öncesinde kadın ağzı türküleri kavramına ve kadının yöredeki sosyal statüsüne değinmek yerinde olacaktır.

Kadın Ağzı Türküler

Türküler, yaşanan coğrafyanın halka sunduğu, geçmişten günümüze köprü görevi üstlenmiş ve toplumun aynası niteliğindeki yegâne unsurdur. Dikkatle dinlendiğinde üreten insanların, halkın yaşam koşullarını, töreleri, özlemi, ağıtı, gurbeti, karşılıksız sevdayı...v.b. gibi konuları türkülerine yansıttıkları görülmektedir. Bu olguyu “Kadın Ağzı Türküler” ayrımında da görebilmek mümkündür. Türk Halk Müziği’nde yer alan Kadın ağzı türküler, kadının yaşadığı ve hayat tarzına göre şekillendiği, duygu ve düşünce süzgecini, kendine has hislerini uygun sözcüklerle ifade ettiği bir kavram olarak düşünülmektedir. Ezgi içinde geçen ya da konusu itibariyle kullanılan sözcüklerin kadın tarafından bazen bir erkeğe, bazen yavrusuna v.b. gibi uygun sözcüklerle yazılmış farklı konularda türkülerin olduğu görülmektedir (Öztürk, 2019: 6). Yani bu ezgiler kimi zaman bir annenin çocuğuna olan duygusunu yahut gurbette olan kocasına duyduğu özlemi veya ölen çocuğuna ya da kocasına yaktığı ağıt gibi kadınlara yönelik birçok konu türkülerde yer almaktadır. İşte uygun sözcüklerle meydana gelen bu ezgiler, kadın ağzı türkülerini oluşturmaktadır.

Var olan kültürümüzde kadının yeri önemlidir. Nedenini ise antik çağlardan günümüze bereketin ve doğurganlığın simgesi olan kadının, analık sıfatı gibi çok önemli mertebeye erişmiş olması ile açıklamak hiç de yanlış olmayacaktır. Ayrıca kadın, çalışan, üreten, genelde kendinden ziyade topluma göre yaşayan, geleneklerine bağlı, fedakâr ve sâdik yapısıyla, eş, kardeş, ana, gelin, kaynana, görümce, yenge, hala sıfatlarıyla toplumda yer alan ve birçok duyguyu içinde barındırır. Her daim evde, tarlada, bağda, bahçede çalışmakta, hissettiği duygu ve düşüncelerini yaptığı oyalara,

dokuduğu kilimlere, hahlara nakış gibi işlemekte daha da önemlisi yaşadığı hissiyatı türkülerle dökmekte ve halk müziğinde bu duygular hayat bulmaktadır (Kuzlu, 1999: 1). Çoğunlukla doğuda yer alan Kadın ağzı türküler, kadının bulunduğu konum itibarıyla zor şartlarda, sınırlı sayılarda üretilmiş ve icra edilmiştir. Kadının iç dünyasını barındıran, duygu ve düşüncelerini anlatan kadınlar bu türkülerini, hür hissettikleri ortamlarda icra etmişlerdir. Çünkü kadının sosyal statüsüne göre yukarıda bahsedilen meziyetleri dışında müzikle uğraşması ayıp sayılmıştır (Kuzlu, 1999: 10).

Kadının, erkek egemenliğine dayalı feodal bir çerçevede şekillenen sosyal statüsündeki bu rolü, geçmiş dönemin Anadolu'sunda olduğu gibi Arguvan yöresinde de varlığını hissettirdiğini söylemek mümkündür. Kadınlar genellikle geri planda kalarak, evinde, tarlada, bağda, bahçede, aktif bir rol üstlenmişlerdir. Hatta evlendikten sonra ise saygıdan dolayı evin büyüklerine karşı uzun süre gelinlik ettiği¹ ki yörede geçmiş dönemin önemli geleneklerinden biri olduğu öne sürülmektedir (Alptekin, 2022: 70). Bu gelenek, günümüzde varlığını sürdürmese de geçmişte kadının kimliği ve sosyal statüsündeki rolüne dair önemli bilgiler sunduğu söylenebilir.

Bu şekliyle değerlendirildiğinde Arguvan yöresinde yaşayan ve geçmişte ötekileştirilen kadınların, üzüntülerini, sevinçlerini, kederlerini kısaca var olan duygularını gizlemeleri sonucu oldukça az sayıda kadın ağzı türkü gün yüzüne çıkabilmiştir. Bu sebepten ötürü çalışmada, TRT repertuarında yer alan Arguvan yöresine ait 17 kırık hava türküsü ile repertuar dışı 54 kırık hava türküsü cinsiyete dayalı olarak sözcükler özelinde incelenmiş, “Sabah Olur Oğlan Gider İşine”, “Ağlamadık Günüm Var Mı”, “Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar” ve “Yayladan Gel” adlı kadın ağzına yönelik 4 türkü tespit edilmiştir. Bunlar müzikal açıdan incelenip tablolastırarak sunulmuştur.

Arguvan Yöresinde Yer Alan Kırık Havaların Kadın ve Erkek Kimliği Özelinde Karşılaştırılması

Arguvan yöresinde yer alan kırık hava türkülerini, TRT'den ve TRT dışında mevcut olan Arguvan Köyleri Eğitim-Kültür Vakfı'nın iki cilt olarak sunduğu “*Arguvan Ezgileri-1 (1998)*” ve “*Arguvan Ezgileri-2 (2008)*” adlı kitaplardan edinilmiş, ayrıca “Gelin Oldum Karabelin Eline” türküsünün farklı varyantını, kaynak kişisi Arapgirli Berber Süleyman olarak tespit edilen ve Âşık Çobanî tarafından 1970'li yılların sonlarında albümünde seslendirdiği “Yayladan Gel” türküsü ilave edilmiştir. Bu doğrultuda var olan türküler kadın ve erkek kimliği özelinde incelenmiştir.

TRT Repertuarında Cinsiyete Dayalı Kırık Hava Arguvan Türküleri

Tablo 1: TRT Repertuarı Kırık Hava Arguvan Türküleri Kadın-Erkek Ağzı Tablosu

¹ Eskiden Anadolu'da gelin, eşinin annesiyle, babasıyla ve kendinden yaşça büyük olan yakın akrabalarıyla uzun bir süre konuşmaması, sorulara beden diliyle yanıt vermesi icap eden bir gelenektir. Gelin, gelinlik etmekten ancak kayınpederi izin verdiğinde sonlandırabilmekteydi (Boratav, 1999: 188 akt. Sağlık, 2006: 80).

Rep. No	Türkü Adı	Kimliği Belirleyen Bazı Cümleler	Kimliği
1347	Aşağıdan Gelir Omuz Omuza		K.-E. Ağzı
4134	Beni Dertten Derde Saldın	Mecnunum Leylamı Buldum	E. Ağzı
4954	Beyler Deresinden Aştım Gediği	Gutmu Gumaş Fistan Yarın Giydiği	E. Ağzı
2837	Bir Ay Doğan İlk Akşamdan Gecedem		K.-E. Ağzı
536	Dün mü Burdaydın Bugün mü Geldin		K.-E. Ağzı
3831	Ela Gözlerini Sevdiğim Dilber	Ben Güzel Görmedim Senden Ziyade	E. Ağzı
3630	Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar	Tablo 11'de yer almaktadır.	K. Ağzı
3899	Gidem Dedim Suna Boylum Ağladı	Gidem Dedim Suna Boylum Ağladı	E. Ağzı
3634	Gülüm Seni Alır Dağa Kaçarım	Gülüm Seni Alır Dağa Kaçarım	E. Ağzı
4787	Kanatlı Kapının Çifte Sürgüsü	Tel Tel Olmuş Saçlarının Örgüsü	E. Ağzı
3615	Kapının Önünde Önlük Dikiyi	Vefasız Güzelden Sana Yar Olmaz	E. Ağzı
852	Karşıda Kara Erik	Kız Ben Seni Almazsam	E. Ağzı
4175	Malatya'nın Eline Serin Dediler	Sıkışmış Kemere İnce Beli Var	E. Ağzı
2825	Pınar Seni Neydip Neydip Netmeli	Yardan Ayrılalı Ayık Değilem	E. Ağzı
2826	Sabah Olur Koyun Kuşluğa Gelir		K.-E. Ağzı
2074	Sabah Olur Oğlan Gider İşine	Tablo 11'de yer almaktadır.	K. Ağzı
2886	Yüce Dağdan Bir Yol İner	Nazlı Yardan Ayrılırsam	E. Ağzı

Tablo 1'de Arguvan Türkülerinin TRT repertuarında mevcut olan kırık hava türküleri 17 tanedir. Bu türkülerin 1347-4954-1805-3831-3630-3634-4175 ve 2826 repertuar numaralı olanlarında yöre "Malatya" olarak yazılmıştır. Fakat bu türküler "Arguvan Ezgileri 1" ve "Arguvan Ezgileri 2" kitaplarında yöre "Arguvan" olarak yazılmıştır. Bahsi geçen kitaplar da bu değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Kitapların yazarı Muharrem Temiz'in uzun bir süre TRT kurumunda çalışmış olması ve yöreyi kültürel açıdan tanimasından dolayı mevcut kitaplarda yer alan yöre adları baz alınmıştır. Değerlendirmede türküler sözel unsur olarak incelenmiş ve türkü içinde geçen "kimlik belirleyici bazı cümleler" noktasında değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda TRT repertuarında yer alan kırık hava Arguvan türküleri, kadın ağzı olarak nitelendirilebilecek 2 türkü, erkek ağzı olarak 11 türkü hem kadın hem erkek ağzı olarak ise 4 türkü olduğu görülmektedir. Sonuç itibarıyla bu incelemede, "erkek ağzı" türküler diğer kategorilere göre daha fazla, "kadın ağzı" türküler ise daha az olduğu tespit edilmiştir.

TRT Repertuar Dışı Cinsiyete Dayalı Kırık Hava Arguvan Türküleri

Tablo 2: TRT Repertuar Dışı Kırık Hava Arguvan Türküleri Kadın-Erkek Ağzı Tablosu

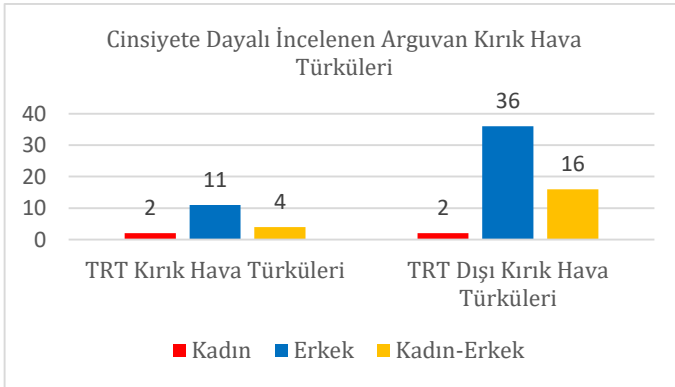
Sıra No	Türkü Adı	Kimliği Belirleyici Bazı Cümleler	Kimlik
1	Acep Bir Dağ Var mı Başlı Dumansız	Sunam üşümüş, süslüm üşümüş	E. Ağzı
2	Ağlamadık Günüm Var mı	Tablo 11'de yer almaktadır.	K. Ağzı
3	Arpalar Destesiyem		K.-E. Ağzı

4	Aşağıdan Bir Yel Esti	İstedim de vermediler	E. Ağzı
6	Bahçede Bir Bülbül Ağlar	Mecnun da Leylasını arar	E. Ağzı
10	Bir Bahçede Onbeş Gül Var		K.-E. Ağzı
14	Çıktım Dağların Başına	Su yolunda kalaylı bakraç kolunda	E. Ağzı
15	Dağlar		K.-E. Ağzı
19	Er Kalkan Âşıklar		K.-E. Ağzı
20	Etek Sarı Sen Etekten Sarısın	Sordum sual ettim kimin yarısın	E. Ağzı
21	Fırat Kemarında Esvap Yumuşlar		K.-E. Ağzı
24	Gam Yeyip Gam Çekme	Bizden yüz çevirmiş vefasız güzel	E. Ağzı
25	Garip Gönlüm Gurbet Elde		K.-E. Ağzı
26	Gelelede Gülüm Gelele		K.-E. Ağzı
27	Gelin Oldum Karabelin Eline	Gurban olan senin gibi geline	E. Ağzı
29	Gırmızılar Geymiş Alınan Oynar	Di gedinin kızı senden yar olmaz	E. Ağzı
31	Gönül Defteri		K.-E. Ağzı
33	Güler Yüzlerin Yüzlerin	Çöllerdeki Mecnun Etti	E. Ağzı
35	Gurbet Sana Köyüm Bana		K.-E. Ağzı
36	Güzel Seni Su Yolunda	Güzel seni su yolunda görmüş idim unuttun mu	E. Ağzı
37	Güzelin Yurduna Vardım	Güzelin yurduna vardım	E. Ağzı
38	Havar Canım	Vefasız nazlı yarime	E. Ağzı
39	Kaleden Kaleye Şahin Uçurdum	Kim gönül vermiş de sevdiğim kıza	E. Ağzı
40	Kanatlı Kapının Telli Sunası	Mosmor olmuş ellerinin kınası	E. Ağzı
43	Kaşlarını Eğdirirsin	Yazması mavi boyalı	E. Ağzı
44	Kayanın Dibinde Mal mı Yayılır		K.-E. Ağzı
45	Malatya Eline Serin Dediler		K.-E. Ağzı
47	Meyil Verdim Bir Dilbere	Meyil verdim bir dilbere	E. Ağzı
48	Mihriban	Gurban olam Mihriban	E. Ağzı
58	Yaylaya Gideriken	Küsülüydüm ben o nazlı yarınan	E. Ağzı
59	Yaylalara Göçeridik	Başımın tacı güzeller	E. Ağzı
2/8	Barışmam Gayrı	Kul Hüseynim felek neyledim sana	E. Ağzı
2/9	Basma Fistan Giymiş	Ne güzel yakışmış zalımın kızı	E. Ağzı
2/10	Bazı Bazı	Ela gözlerini sevdiğim dilber	E. Ağzı
2/12	Bir Melek Simadır	Canan bakışların yar yar aklımı aldı	E. Ağzı
2/18	Dalgın Dalgın		K.-E. Ağzı
2/20	Dertli Gönül	Desem solar nazlı gülüm	E. Ağzı
2/26	Eymirin Eymirin	İnce belli ceylan gözlü güzeller	E. Ağzı
2/27	Gam Değil	Yeter ki gül yüzlüm sen de sev beni	E. Ağzı
2/30	Giderem Elinizden		K.-E. Ağzı
2/31	Git Gayrı	Ekberi der alın yazım karalı	E. Ağzı
2/33	Gözün Görmez Kulak Duymaz	Viranede baguş gibi galırsın canan galırsın	E. Ağzı
2/36	Havalanma Telli Durnam (Yıldız)		K.-E. Ağzı

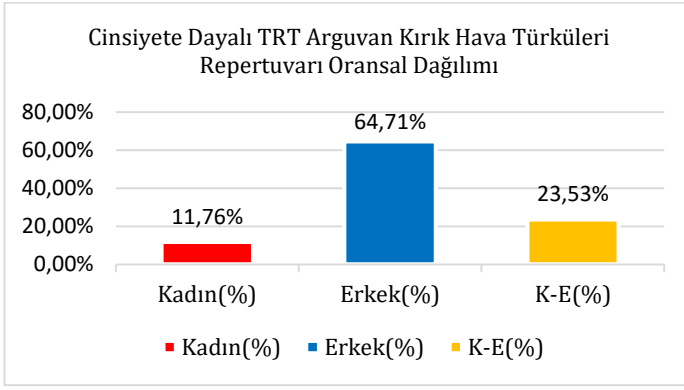
2/42	Irgalayı		K.-E. Ağzı
2/45	Kırmızı Gül	Kurşuna gidesi zalımın gızı	E. Ağzı
2/46	Kuru Çaydan Öte Yana	Arguvan'da bir güzel var Yollarına ölem ölem	E. Ağzı
2/47	Yaylanızın Ufak Yokuşu	Yaktı beni leylo gızın bakışı	E. Ağzı
2/51	Name Geldi Vatanımdan	Yiğit olan döker kanın	E. Ağzı
2/56	Oy Dağlarım Oy Gaderim	Nazlı yardan ayrılırsam	E. Ağzı
2/58	Öldürürsün	İnce Beline Kemerini sıkma beni öldürürsün	E. Ağzı
2/61	Senden Ayrılmış Hayli Zamandır	Kar Kaplamış Nazlı Yarın Yurduunu	E. Ağzı
2/66	Vay Beni Beni	Siyah Zülfün Mah Yüzüne Dökünce	E. Ağzı
2/67	Ver Bana Gelsin		K.-E. Ağzı
-	Yayladan Gel	Tablo 11'de yer almaktadır.	K. Ağzı

Tablo 2'de ise TRT Repertuarı dışında kalan Arguvan türkeleri özelinde yapılan incelemedir. TRT repertuarı dışında yer alan “*Arguvan Ezgileri 1*” ve “*Arguvan Ezgileri 2*” adlı kitaplarda mevcut olan kırık havalar, ayrıca Âşık Çobanî'nin albümünde seslendirmiş olduğu “Yayladan Gel” adlı kırık hava incelenmiş ve 54 türkü olarak tespit edilmiştir. İlk incelemede olduğu gibi ikinci incelemede de sözel unsur dikkate alınmış ve türkü içinde geçen “kimlik belirleyici bazı cümleler” bazında değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda kadın ağzı olarak nitelendirilebilecek 2 türkü, erkek ağzı olarak 36 türkü hem kadın hem erkek ağzı olarak icra edilecek türküler ise 16 olarak tespit edilmiştir. Bu tabloda “erkek ağzı” türküler diğer kategorilere göre daha çok, “kadın ağzı” türküler ise daha azdır.

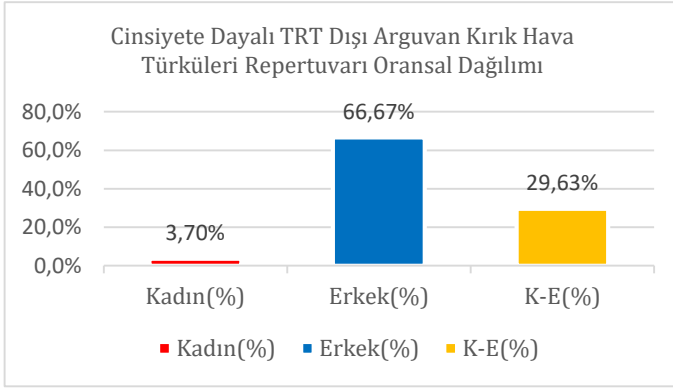
Tablo 1 ve 2'deki kategorileştirilmiş “Kadın-Erkek ağzı” adlı kısımda yerleştirilen türküler görüldüğü üzere “Kimlik belirleyici bazı cümleler” adlı sınıflandırmada hem kadın hem erkek türküyü icra edebilecekleri düşünüldüğünden alan boş bırakılmıştır.

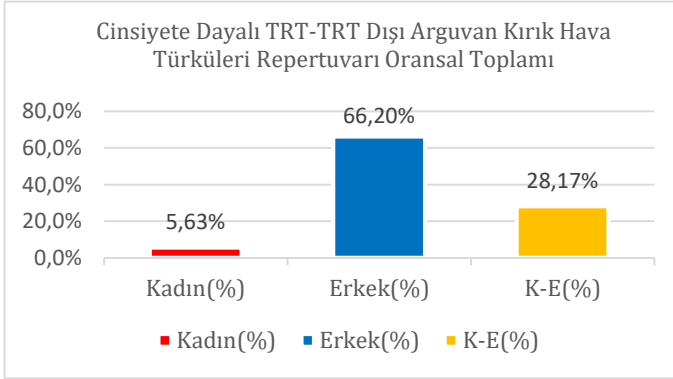
Şekil 1: Cinsiyete Dayalı İncelenen Arguvan Kırık Hava Türküleri

Şekil 2: Cinsiyete Dayalı TRT Arguvan Kırık Hava Türküleri Repertuarı Oransal Dağılımı

Şekil 3: Cinsiyete Dayalı TRT Dışı Arguvan Kırık Hava Türküleri Repertuarı Oransal Dağılımı

Şekil 4: Cinsiyete Dayalı TRT-TRT Dışı Arguvan Kırık Hava Türküleri Repertuarı Oransal Toplamı

Şekil 2, 3 ve 4'te görüldüğü üzere TRT ve TRT repertuar dışı Arguvan yöresi kırık hava kadın ağız türkülerinin az olduğu tespit edilmiştir.

Dördüncü ölçü, üçüncü satırın son bölümüyle başlamış, dördüncü satırda ise karar ses “la” perdesiyle uşaklı kalış sergilenmiş, tekrar işaretiyle ikinci satıra geri dönülmüştür. Ardından “la” perdesiyle karara gidilmiştir. Dikkatli bakıldığında 17/8’lik (2+2+2+3+3+2+3) ritmik yapıda olan ezginin son ölçüsü, donanıma yazılmayan 16/8’lik (3+2+3+3+2+3) ritmik yapıya dönüşmüştür.

Tablo 4: “Sabah Olur Oğlan Gider İşine” Türküsünün Müzikal Analiz Tablosu

Sabah Olur Oğlan Gider İşine	
Makamı	Hüseyni
Karar Sesi	La
Güçlü Sesi	Mi
Bitiş Sesi	La
Donanımı	Sib ²
Değiştirici İşareti	Fa#
Makamsal Dizisi	
Ses Genişliği	Pes ses: La, Tiz ses: Sol
Ölçüsü	17/8 (2+2+2+3+3+2+3) - 6/8 (3+2+3+3+2+3)
Metronomu	
Seyir Karakteri	İnici

Ağlamadık Günüm Var Mı Adlı Türkünün Müzikal İncelemesi

TRT repertuarında mevcut olmayan, fakat “Arguvan Ezgileri 1” kitabının 2 nolu sırada yer alan “Ağlamadık Günüm Var Mı” adlı türkünün kaynak kişisi Kemalettin Altınar, derleyeni ise Muharrem Temiz’dir. Donanımında sib² bulunan türkü, uşak makamındadır ve 5/8’lik (2+3) ritmik unsuru içinde barındırmaktadır. 4 sestem meydana gelmiş ve karar sesi “la”, güçlüsü ise “re” perdesinden oluşmaktadır. Ezginin birbirini tekrar eden melodik yapısı mevcuttur. Aksak ritmi içinde barındıran ezgi, 15 ölçüden oluşmaktadır (Temiz, 1998, 3).

Tablo 5: “Ağlamadık Günüm Var Mı” Türküsünün Müzikal İnceleme Tablosu

Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar Adlı Türkünün Müzikal İncelemesi (URL-2)

3630 sıra numaralı, kaynak kişi Kemal Çığlık tarafından TRT repertuarına alınan “Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar” türküsü, 1958 yılında derlenmiş Mustafa Özgül tarafından notaya alınmıştır. Her ne kadar TRT repertuarında yöresi “Malatya” olarak yazılmış olsa da “Arguvan Ezgileri 1” kitabında yöresi “Arguvan” olarak ifade edilmiştir. Donanımında sib² bulunan türkü, uşşak makamındadır. 7/4'lük (2+2+3), 2/4'lük ve 5/4'lük (3+2) aksak ritmi içinde barındırmaktadır. 5 sestene meydana gelmiş, karar sesi “la”, güçlüsü ise “re” perdesinden oluşan 6 ölçümlük bir ezgidir. Birbirini tekrar eden melodiyi yapıları mevcuttur.

Tablo 7: “Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar” Türküsünün Müzikal İnceleme Tablosu

İlk satırın 7/4'lük (2+2+3) ve 2/4'lük aranağmeyle başlayan ezgide, karar ses “la” perdesiyle uşşaklı kalış yapılmıştır.

İkinci satırın ilk ölçüsünde 7/4'lük sözel unsurla başlayan ezgi, üçüncü satırdaki ölçüsüyle 5/4'lük (3+2) ritmik yapıya dönüşmüştür. Karar ses “la” perdesiyle uşşak makamında kalış sergilenmiştir. Tekrar işaretiyle ikinci satırın başına dönülmüştür.

Üçüncü satırın ikinci ölçüsü, notada yazılmayan 7/4'lük tartım değeri ile başlarken, ki üçüncü satıra ölçü sığmadığı için dördüncü satırın ilk ölçüsü de 7/4'lük ritmik yapının devamı olarak yazılmıştır. Dördüncü satırın ikinci ölçüsünde ezgi, 2/4'lük ritmik yapıya dönüşmüştür. Karar ses “la” perdesiyle uşşak makamında kalış yapılmış ve tekrar işaretiyle üçüncü satırın ikinci ölçüsüne geri dönülmüştür.

Tablo 8: “Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar” Türküsünün Müzikal Analiz Tablosu

Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar	
Makamı	Uşşak
Karar Sesi	La
Güçlü Sesi	Re
Bitiş Sesi	La
Donanımı	Sib ²
Değiştirici İşareti	-

Makamsal Dizisi	
Ses Genişliği	Pes ses: La, Tiz ses: Mi
Ölçüsü	7/4 (2+2+3) - 5/4 (3+2) - 2/4 (2)
Metronomu	-
Seyir Karakteri	İnici

Yayladan Gel Adlı Türkünün Müzikal İncelemesi (URL-3)

Bu türküye dair Özerol-Şahin (2004, 370), “Arguvan Türküleri” kitabında üç varyant üzerinde durmuştur. İlk varyant, yaklaşık 70-80 yıl önce yakın köye gelin giden bir kadın tarafından yakılmış öyküdür. Hikâyeye göre Arguvan ilçesi Şotik Köyü’ne yakın Divrięi yöresine bağlı Karabel köyünde yaşıyan bir aile, 12 yaşındaki oğlunu yakın köydeki akrabalarından birinin kızıyla evlendirmişlerdir. Evlendirildięinden pek de haberi olmayan erkek çocuk, küçük yaşıta olması sebebiyle çevre sakinleri tarafından “Küçük çocuğun karısı” yahut “Sen mi çocuğun kocasının çocuk mu senin kocan” gibi ifadelerle gelinle dalga geçerlermiş. Bu duruma oldukça içeren gelin, yaşadığı bu travmatik durumu dizelere dökmüştür. Yaşanan bu olay sonrasında yakılan bu türkünün köy dışına çıktığına, Arapgir de berberlik yapan Mustafa tarafından türkü keşfedilip farklı ortamlarda söylemesiyle tanınır olduğuna dair anlatı söz konusudur. Konuya dair Ali Seydi Adıgüzel’in anlatımı ise řu şekildedir;

“Yörede bir kızı varlıklı bir ailenin 13-14 yaşlarındaki oğluna verirler. Kız oğlandan büyüktür ve başkasını sevmektedir. Ancak sevdiğine vermezler. Türkü, yaylada kızın ağızından kürtçe olarak söylenmiştir. “Karabekir eline” biçiminde söyleyenler vardır. “Karabelin eli” ya da “Karabelin Düzü” olmalıdır. Burada geçen “hoca” da “eğitmen” anlamındadır.”

Kitapta, Ali Seydi Adıgüzel’in, Kürtçe olan türküyü Arapgir’de yaşıyan Süleyman adında bir berberden 1968 yılında alarak Türkçeye çevirdiği ve müzik düzenlemesini yaptığı ifade edilmiştir (Özerol-Şahin, 2004, 371). Verilen bilgilere göre türkünün kaynağı Arapgir yöresi olarak görülse de geçmişten günümüze Arguvan yöresi özelinde şekillenmesi ayrıca türkünün Adıgüzel tarafından düzenlenmesi ve Arguvanlı âşık tarafından seslendirilmesi, notada yer alan yöre kısmının Arguvan olarak yazılmasına sebebiyet vermiştir.

Bu eseri seslendiren Âşık Çobanî’nin hayatına dair bilgileri Özerol-Şahin (2004, 382), 1948 yılında Arguvan’da doğduğunu ve Aşağı Sülmenli köyünde büyüdüğünü, babasının yaptığı çobanlık mesleğini kendisinin de sürdürmesinden ötürü “Çobanî” mahlasını aldığını dile getirmiştir. 1973 yılında ilk plağını gerçekleştiren Çobanî, daha sonra 6 kaset çıkarmıştır.

Bu bilgiler neticesinde 1970’li yılların sonlarında Âşık Çobanî tarafından albümde seslendirilen ve türkünün 3. varyantı olduğu tespit edilen “Yayladan Gel” türküsünün kaynak kişisi olarak Arapgirli Berber

Süleyman, derleyenine ise Ali Seydi Adıgüzel'in olduğu düşünülmektedir. Bu nedendir ki notaya alınan bu türkünün kaynak kişisine Arapgirli Berber Süleyman, derleyenine ise Ali Seydi Adıgüzel olarak yazılmıştır.

1.Varyant

Gelin oldum Karabel'in eline
Yedi bayram kına yakmam elime
Gurban olam çiğdem gibi geline
Yayladan gel kömür gözlüm yayladın

Önüme koydular bir çift suyu
Çocuk geldi kucağında uyudu
Baba bana edeceğin bu muydu
Yayladan gel kömür gözlüm yayladan

Senin baban karşı köyün hocası
Çok peşime düştü genci kocası
Bana derler şu çocuğun kocası
Yayladan gel kömür gözlüm yayladan

İkinci varyantta, "*Arguvan Ezgileri 1*" kitabında da yer alan "Gelin Oldum Karabelin Eline" türkü notası, Temiz (1998, 46) tarafından iki kıta şeklinde oluşturulmuş ve ilk kıtanın ikinci dizesi kadın ağzına yönelik bir cümle gibi kullanılan "Yedi bayram kına yakmam elime" şeklinde yazılmış olsa da, 2001 yılında Cengiz Özkan ve Muharrem Temiz'in seslendirdiği "*Yare Dokunma*" adlı albümde Cengiz Özkan tarafından ve çeşitli platformlarda Muharrem Temiz tarafından seslendirilen türkü, üç kıtadan oluşmaktadır. Bu platformlarda seslendirilen türküdeki ilk kıtanın ikinci dizesinde "Yedi bayram kına yakma eline" ifadesi kullanılmıştır. Bu varyanta göre değerlendirildiğinde ise Özerol-Şahin (2004, 373), kızı seven ancak kız gelin olup evlendikten sonra başka birisiyle evlenmek zorunda kalan bir gencin yazmış olabileceğini dile getirmiştir. Bu bilgilerle ikinci varyantın erkeğe kimliğine yönelik bir türkü olduğunu söylemek mümkündür.

3. Varyant

Ben de gelin oldum Garabel'in eline
Yedi bayram kına yakmam elime
Gurban olam güççük gibi geline
Yayladan gel kömür gözlüm yayladan

Altıma serdiler minderden döşek
Kucağıma koydular ufak bir uşak
Küskün değilim ki gülek barışak

2.Varyant

Gelin oldum Garabelin eline
Yedi bayram kına yakma eline
Gurban olam senin gibi geline
Yayladan gel kömür gözlüm yayladan

Senin baban karşı köyün hocası
Çok peşime düştü genci kocası
Bana derler şu kötünün kocası
Yayladan gel kömür gözlüm yayladın

Ne kadar methetsem o kadar güzel
Top bürür saçını gözünü süzer
Muskalar yazdıram değmesin nazar
Yayladan gel kömür gözlüm yayladan

Ocağa koydum dünkü suyudu
Şahin geldi kucağında uyudu
Aman allah bana yapacağın bu muydu
Yayladan gel suna boylum yayladan

Karşı köyde köyümüzün hocası
Başıma toplandı genci kocası
Dizime vurdum da gerdek gecesi
Yayladan gel kömür gözlüm yayladan

(2+2+2+3+2+2+2+3) ara nağmeyle başlanmış, ardından “re” perdesiyle kalış sergilenmiştir.

İkinci satırda ise 15/8'lik (2+2+2+2+3+2+2) ara nağmeyle ezgiye devam edilmiştir. “Tiz sol” ve “tiz fa#” perdeleri kullanılarak tekrar “mi” perdesine inilmiş, ardından “re” perdesinde kalış sergilenmiştir. Ölçü içerisinde fa# ses değiştiricisi olduğu için kalış hüseyini makamında olmuştur.

Üçüncü satırda 18/8'lik (2+2+2+2+3+2+2+3) ara nağmeye, uşak makamı olarak devam edilmiştir. Birinci dolapta yer alan ölçüyle karar perdesi “la” ya inilmiştir. Tekrar işaretiyle ikinci satıra geri dönmüştür.

Dördüncü satırdaki ikinci dolap olan ilk ölçü 17/8'lik (2+2+2+2+3+2+2+2) iken dördüncü satırdaki ikinci ölçü 10/8'lik (3+2+2+3) olarak devam etmiş ve “fa#” perdesine inilmiş ardından “la” perdesinde karar sese giderek hüseyinli kalış sergilenmiştir.

Sözel unsurla başlayan beşinci ve altıncı satırda “mi” perdesinin yoğun kullanılması hüseyini makamını güçlendirse de ezgi içerisinde fa# ses değiştiricisinin yer almaması ve re perdesinde kalış sergilenmesi sebebiyle uşaklı kalış yapılmış, 1/4'lük ritmik yapıyla uzun hava formunda yazılmıştır. Diğer sayfalarda da 1/4'lük ritminde uzun hava olarak yazılmış ölçülerde, bazı tartım kalıplarının dışında yapılan analizler aynıdır.

Yedinci satırda tekrar 15/8'lik ritmik yapı (2+2+2+2+3+2+2+) uygulanmıştır. İkinci satırdaki gibi hüseyini makamında inici seyir karakteriyle devam etmiş, “re” perdesinde kalış sergilenmiştir.

28 Yayladan gel kö mür göz lüm yay la dan Ah Yayladan oy o

Sekizinci satırda, 16/8'lik (3+2+2+3+2+2+2) ritmik yapı uygulanmıştır. Bu bölüm, kayıttaki ezgiden farklıdır. Son beş notası ve sekizinci satırın ikinci ölçüsünde yer alan 10/8'lik (3+2+2+3) ölçüdeki notalar ritme uygun olması açısından oluşturulmuş, sondaki “sol” perdesiyle yarım kalan melodi, dokuzuncu satırdaki 7/8'lik (2+2+3) ölçüsüyle bir bütünlüğe ulaşmış ve karar ses olan “la” perdesiyle kalış yapılmıştır. Tekrar işaretiyle yedinci satıra geçilmiştir. Tekrarın bitişiyle birlikte ikinci kıtaya geçiş sağlanmıştır.

Dördüncü sayfanın ilk satırındaki 15/8'lik ölçüde (3+3+2+3+2+2) diğer sayfalarda yer alan 15/8'lik ölçüye göre ritmik farklılıklar söz konusudur. “Tiz sol” ve “tiz fa#” perdeleriyle inici seyir karakteriyle devam etmiş, ardından “re” perdesinde hüseyinli kalış sergilenmiştir. Diğer sayfalardaki notalar benzer olduğu için değerlendirme dışı kalmıştır.

Tablo 10: “Yayladan Gel” Türküsünün Müzikal Analiz Tablosu

Yayladan Gel	
Makamı	Hüseyini
Karar Sesi	La
Güçlü Sesi	Mi
Bitiş Sesi	La
Donanımı	Sib ²
Değiştirici İşareti	Fa#
Makamsal Dizisi	
Ses Genişliği	Pes ses: Fa# Tiz ses: Sol
Ölçüsü	Aranağme: 18/8 (2+2+2+3+2+2+2+3)- 15/8 (2+2+2+2+3+2+2) 18/8 (2+2+2+2+3+2+2+3) - 17/8 (2+2+2+2+3+2+2+2) 10/8 (3+2+2+3) Sözel Bölüm: 1/4 (1) - 15/8 (2+2+2+2+3+2+2) - 15/8 (3+3+2+3+2+2) 16/8 (3+2+2+3+2+2+2) - 10/8 (3+2+2+3) - 7/8 (2+2+3)

Metronomu	 100
Seyir Karakteri	İnici

İncelenen Arguvan Kadın Ağzı Türkülerinde Yer Alan Sözcük Sıklığı ve Konu Kategorilerine Göre Dağılımı

Tablo 11: İncelenen Türkülerin Sözcük Sıklığı ve Konu Kategorileri Tablosu

Türkü İsmi	Kıta	İncelenen Türkülerde Kadın Ağzına Yönelik Tespit Edilen Cümleler	Kategori	Türküdeki Kadın Kimliğine Yönelik Sözcük Sıklığı
Sabah Olur Oğlan Gider İşine	1.	Sabah olur oğlan gider işine	Aşk, Sevgi	Kız, Gelin
	2.	Mermer daşa sabun goydum eridi Gügümlere su doldurdum ılıdı		
	3.	Önüme koydular ıssı hedığı Bana derler kimin kızı gelini		
Ağlamadık Günüm Var Mı	3.	Allı Morlu giymiş miyim Düğün bayram görmüş müyüm Kara kına yakmış mıyım	Hüzün Keder	Kına (Allı morlu giyinmek) Elbise
Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar	3.	Elbisem duvarda asılı kaldı Çeyizim sandıkta basılı kaldı	Hüzün Kavuşamama	Elbise Çeyiz
Yayladan Gel	1.	Bende gelin oldum garabelin eline Yedi bayram kına yakmam elime	Hüzün Pişmanlık	Gelin (2) Kına Gerdek gecesi
	2.	Kucağıma koydular ufak bir uşak		
	3.	Sabahınan oğlan gider guzuya		
	4.	Ocağa koyduğum dünkü suyudu Şahin geldi kucağımda uyudu		
	5.	Başıma toplandı genci kocası Dizime vurdum da gerdek gecesi		

Arguvan yöresine ait kırık hava TRT repertuarı ve TRT dışı repertuar olarak tespit edilen dört adet kadın ağzı türkülerinin konularına bakıldığında ya sevdiğine varamadığı bir gelinden ya kaderine ağlayan kadından ya Fırat nehrinde sevdiğini kaybeden canandan ya da kendinden küçük biriyle evlenerek yaşadığı hüznü, pişmanlığı türkü yakarak dile getiren gelinden bahsetmektedir. Yapılan incelemelerle görülüyor ki Arguvan kadın ağzı türkülerini hüznü türkülerdir. Bu türküler, sözcük sıklığı ve türkülerdeki konu kategorisine göre ayırt edilmiş ve yukarıda tablolatırılmıştır. İncelenen türkülerde kadın ağzı tespitine dayalı sözcükler irdelenmiş, Aşk-Sevgi, Hüzün-Keder, Sevdiğine Kavuşamama, Hüzün-Pişmanlık gibi türkülerin konularına dair sınıflandırmalar yapılmış ve kadın kimliğine yönelik sözcük sıklığı özelinde değerlendirilmiştir. Detaylandırılarak sunulan kadın ağzı türkülerinde sözcük sıklığı olarak en çok “gelin” sözcüğünün kullanıldığı tespit edilmiştir.

Sonuç

Çalışmanın konusunu teşkil eden Arguvan yöresi, geçmişten günümüze kültürel dokusunu özellikle müzik kültürünü bünyesinde barındıran yörelerden biri olmuştur. Müzik kültürüyle önemli bir yere sahip olan Arguvan'ın, yöre türkülerindeki sözel unsurlar değerlendirilmiş, bireysel ve toplumsal çerçevede çoğunlukla erkek hegemonyasına dayalı bir atmosferle sunulduğu yapılan çalışmayla ortaya konulmuştur.

Ses sahası geniş olmayan ve daha çok uzun havalarla özdeşleşmiş olan Arguvan türkeleri, konuşur gibi yöresel üslupla icra edilmektedir. İçeri ve dışarı makamı olarak zengin bir müzik kültürüne sahiptir.

Bu çalışma, dışarı makamı kategorisinde değerlendirilmiş olup TRT repertuarı ve "*Arguvan Ezgileri 1*", "*Arguvan Ezgileri 2*" kitaplarında yer alan kırık hava türkeleri ile "*Arguvan Türküleri*" kitabında yer alan, 1970'li yılların sonlarında Âşık Çobanî tarafından seslendirilmiş "Yayladan Gel" adlı türkü özelinde incelenmiş ve tablolaştırılmıştır.

Oluşturulan tablolar sonucu edinilen bilgiler neticesinde şekil 1'deki "Cinsiyete Dayalı İncelenen Arguvan Kırık Hava Türküleri" başlıklı grafikte yer alan "TRT Kırık Hava Türküleri" kategorisinde, kadın ağzı 2 türkü, erkek ağzı 11 türkü, kadın-erkek ağzı ise 4 türkü olarak toplam 17 türkü tespitinde bulunulmuştur. "TRT Dışı Kırık Hava Türküleri" kategorisinde ise kadın ağzı 2 türkü, erkek ağzı 36 türkü, kadın-erkek ağzı 16 türkü olarak toplam 54 türkü tespit edilmiştir. Bu minvalde toplam 71 türkü incelenmiş, bunlardan 4 tanesi kadın ağzı, 47 tanesi erkek ağzı, 20 tanesi ise kadın- erkek ağzı olduğu saptanmıştır. İstatistiki veriler neticesinde incelenen oransal bilgiler, şekil 2'deki "Cinsiyete Dayalı TRT Arguvan Kırık Hava Türküleri Repertuarı Oransal Dağılımı" başlıklı grafikte %11,76 kadın ağzı türküler, %64,71 erkek ağzı türküler ve %23,53 oranında kadın-erkek ağzı türküler olduğu tespit edilmiştir. Şekil 3'teki "Cinsiyete Dayalı TRT Dışı Arguvan Kırık Hava Türküleri Repertuarı Oransal Dağılımı" başlıklı grafikte %3,70 oranında kadın ağzı türküler, %66,67 oranında erkek ağzı türküler, %29,63 oranında ise hem kadın hem erkeğin seslendirebileceği türküler olduğu saptanmıştır. Şekil 4'teki "Cinsiyete Dayalı TRT-TRT Dışı Arguvan Kırık Hava Türküleri Repertuarı Oransal Dağılımı" başlıklı grafikte ise %5,63 oranında kadın ağzı türküler, %66,20 oranında erkek ağzı türküler, %28,17 oranında ise kadın ve erkeğin seslendirebileceği türküler olduğu tespit edilmiştir. İncelenen dört şekilde de kadın ağzı türkülerin erkek ağzı türkülere nazaran çok az olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Tespit edilen dört kadın ağzı türküünün ritmik kalıpları ve ses sahaları incelenmiş, tablolaştırılarak sunulmuştur. Uşşak makamındaki 5/8'lik "Ağlamadık Günüm Var mı" türküüsü dışındaki Hüseyini makamındaki 16/8'lik ve 17/8'lik "Sabah Olur Oğlan Gider İşine" türküüsü, uşşak makamındaki 7/4'lük, 5/4'lük, 2/4'lük "Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar" türküüsü ve hüseyini makamındaki 1/4'lük serbest ritimle başlayan ardından kırık havayla 7/8'lik, 10/8'lik, 15/8'lik, 16/8'lik, 17/8'lik ve 18/8'lik ile

devam eden “Yayladan Gel” türküsünün, birden fazla aksak ritmi bünyesinde barındırdığı tespit edilmiştir. “Fa#- sol” ses aralıklarıyla en geniş ses sahasına sahip olan “Yayladan Gel” türküsü iken, “la-re” ses aralığıyla sahası en dar ses genişliğine sahip olan “Ağlamadık Günüm Var mı” türküsü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sözel boyutta tespit edilen kadın ağzı türküleri tablolaştırılarak sunulmuş, her türkü içerisinde yer alan sözel unsurlar ortaya konulmuştur. “İncelenen Türkülerde Kadın Ağzına Yönelik Tespit Edilen Cümleler” kategorisinde yer alan “Sabah Olur Oğlan Gider İşine” türküsünün 1. kıtasında / *Sabah olur oğlan gider işine* /, 2. kıtada / *Mermer daşa sabun göydüm eridi* / ve / *Gügümlere su doldurdum ılıdı* /, 3. kıtada ise / *Önüme koydular ıssı hediği* / ve / *Bana derler kimin kızı gelini* / ile toplam 5 mısrada, / *Ağlamadık Günüm Var mı* / türküsünün 3. kıtasında yer alan / *Allı Morlu giymiş miyim* / *Düğün bayram görmüş müyüm* / ve / *Kara kına yakmış mıyım* / ile toplam 3 mısrada, “Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar” türküsünün 3.kıtasında yer alan / *Elbisem duvarda asılı kaldı* / ve / *Çeyizim sandıkta basılı kaldı* / ile toplam 2 mısrada kadına yönelik sözcükler yer almaktadır. “Yayladan Gel” türküsünün 1.kıtasında yer alan / *Ben de gelin oldum garabelin eline* / ve / *Yedi bayram kına yakmam elime* / ile 2 mısrada, 2.kıtasında yer alan / *Kucağıma koydular ufak bir uşak* / ile 1 mısrada, 3. kıtasında yer alan / *Sabahınan oğlan gider guzuya* / ile 1 mısrada, 4.kıtasında yer alan / *Ocağa koyduğum dünkü suyudu* / ve / *Şahin geldi kucağımda uyudu* / ile 2 mısrada, 5.kıtasında ise / *Başıma toplandı genci kocası* / ve / *Dizime vurdum da gerdek gecesi* / ile birlikte toplam 8 mısrada kadına yönelik sözcükler yer almaktadır. Türkülerde yer alan diğer mısralarda ise ne kadınları ne de erkekleri nitelendirebilecek sözcükler olmadığından değerlendirme dışı kalmıştır. Oluşturulan tablodaki sınıflandırılmış “Kategori” bölümünde “Ağlamadık Günüm Var Mı”, “Fırat Kenarında Yüzen Kayıklar” ve “Yayladan Gel” türküleriyle en çok “Hüzün” konusunun işlendiği tespit edilmiştir. “Türküdeki Kadın Kimliğine Yönelik Sözcük Sıklığı” kategorisinde ise en çok “gelin” kelimesinin kullanıldığı belirlenmiştir. Edebi açıdan incelenen cümleler ve sözcükler sonucu, dört türkünün de kadın kimliğine dayalı türküler olduğu saptanmıştır.

Kültürel dinamiklerin önemli bir parçasını oluşturan müzik, toplumun geleneksel ve coğrafi motiflerini sözel unsurla halka sunmaktadır. Bazı yörelerdeki bu motifler maalesef erkek hegemonyasının baskın izlerini taşımakta, kadına yönelik müzikal unsur geri planda kalmaktadır. Bu nedenledir ki Arguvan yöresinde gün yüzüne çıkmamış kadın ağzı türküler tespit edilmeli gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Yapılan bu çalışmanın, araştırmacılara ışık olacağı, bazı bölgelerde unutulmaya yüz tutmuş ya da oldukça az olan kadın ağzı türkülerinin gün yüzüne çıkarılması hususunda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Alptekin, M. (2022) Türk kültüründe konuşmayan gelinler ve sağır gelin hikâyesi. *Uluslararası Türk Kültürü ve Edebiyatında Kadın Sempozyumu (25-26 Mayıs 2022)*, 66-75. Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Yayını.
- Aral Kuzlu, A. (1999). *THM'de kadın ağız türkülerinin müzikal ve edebi özelliklerinin incelenmesi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dağdeviren, M. (2021). Arguvan yöresi halk müziği eserlerinde usul, metrik yapı ve düzum sistemleri. *Sanat ve İnsan Dergisi*, 5(1), 86-100.
- Demir, N. (2002). Ağız terimi üzerine. *Türkbilgi*, 4, 105-116.
- Eroğlu, S. (2011). *Arguvan yöresinde icra edilen semahların müzikal analizi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Güneş, D. (2022). Türk halk müziğinde ağız kavramı ve Anadolu ağızlarına dair çalışmalara genel bir bakış. *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Art & Humanities Journal*, 15, 44-59.
- Mak, M. (2020). Bir kültürün dönüşümü: Posttürkü. *Eurasian Journal of Music and Dance*, 16, 1-33.
- Öztürk, K. (2019). *Şarkışla yöresi kadın ağız türkü yakma ve söyleme gelenekleri*. Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özmen, M. (2016). Türkçe sözlük'teki bazı tanımlar üzerine. *Türk Dili*, C. CXI/776, 64-88.
- Sağlık, G. S. (2006). Türkmen düğün geleneği. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 71-85.
- Şahin, H.-Özerol, S. (2004). *Arguvan türküleri*. İstanbul: Arguvan ve Köyleri Eğitim Kültür Vakfı Yayınları.
- Temiz, M. (1998). *Arguvan ağız ezgileri I*. İstanbul: Arguvan ve Köyleri Eğitim Kültür Vakfı.
- Temiz, M. (2008). *Arguvan ezgileri II*, İstanbul: Arguvan ve Köyleri Eğitim Kültür Vakfı.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: Repertükül-Repertuar Türküleri Külliyyatı
<https://www.repertukul.com/FIRAT-KENARINDA-YUZEN-KAYIKLAR-3630>
(Erişim: 20.12.2022)
- URL-2: Repertükül-Repertuar Türküleri Külliyyatı
<https://www.repertukul.com/SABAH-OLUR-OGLAN-GIDER-ISINE-2074> (Erişim: 20.12.2022)
- URL-3: Âşık Çobani'nin seslendirdiği Yayladan Gel Türküsü
<https://www.repertukul.com/BEN-DE-GELIN-OLDUM-GARABEL-IN-ELINE-Yayladan-Gel-1567> (Erişim: 30.12.2023)

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir./Article does not require an Ethics Committee Approval.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.

Katkı Oranı Beyanı / Author Contributions: Makalenin oluşmasında ağırlık birinci yazara aittir. / The weight in the formation of the article belongs to the first author.